

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 11. června 2024 ve věci č. 47909/19 – *T. V. proti Chorvatsku*

Senát druhé sekce Soudu rozhodl jednomyslně o porušení hmotněprávní složky práva na život podle článku 2 Úmluvy, a to v souvislosti s úmrtím člověka s duševním onemocněním při převozu do nemocnice po zásahu policie. Dále Soud jednomyslně rozhodl o porušení procesní složky článku 2 kvůli pochybením při vyšetřování tohoto úmrtí.

I. Skutkové okolnosti

Partner stěžovatelky, pan V. D., se léčil se schizofrenií ve slovinské psychiatrické léčebně. V listopadu 2017 informovala slovinská policie své chorvatské kolegy, že V. D. opustil psychiatrickou léčebnu, odcestoval do Chorvatska a může být nebezpečný sobě i ostatním. Ten samý den zavolal chorvatskou policii zaměstnanec hotelu kvůli konfliktu V. D. s jiným hostem. Přivolaná policie předem věděla o tom, že jde nejspíš o V. D., rozrušeného člověka s duševním onemocněním.

Při příjezdu čtyř policistů na hotelové parkoviště ve 14:20 hod seděl V. D. na kapotě svého auta, byl zjevně rozrušený a nesouvisle mumlal. Na příkaz policisty si vyprázdnil kapsy. Dalšího příkazu otočit se a roztáhnout nohy neuposlechl, vytáhl telefon a vyhrožoval, že pokud se policisté přiblíží, vyhodí je zmáčknutím tlačítka do vzduchu. Jeden z policistů mu opakovaně přikazoval odhodit telefon a varoval ho, že jinak použije sílu. Následně použil pepřový sprej. V. D. si začal kousat rty a jazyk a plivat krev. V ten okamžik se ho tři policisté pokusili silou otočit na břicho a zafixovat mu ruce za zády. V. D. se pokoušel postavit, tloukl hlavou o chodník a kousal se do prstů. Než mu policisté přiložili pouta, ukousl si a spolkl část malíku. Kolem 14:35 hod policisté přivolali sanitku a až do jejího příjezdu ve 14:47 hod silou drželi V. D. v poloze obličejem dolů. Po příjezdu lékařka podala V. D. injekčně sedativa a zaznamenala, že krvácí, je promodralý v obličeji a ukousl si a spolkl část vlastního malíku. Policisté následně naložili V. D. v poloze obličejem dolů na lehátko a v sanitce jej takto přikurtovali. Cestou do nemocnice, která trvala asi 90 minut, seděly lékařka a zdravotní sestra vepředu, zatímco vzadu s V. D. jeli tři policisté. Protože byl V. D. stále neklidný, lékařka mu podala další sedativum. Po nějaké době konstatovala, že V. D. zemřel. Podle koronera šlo o přirozenou smrt způsobenou srdeční zástavou.

Na místo následně dorazil inspekční tým, který vyslechl několik zaměstnanců hotelu, hosta a zdravotníky. Téhož dne obdrželo státní zastupitelství policejní zprávu o úmrtí V. D. a nařídilo pitvu. Podle ní V. D. zemřel přirozenou smrtí na zástavu srdce a jeho zranění (škrábance na těle, kus malíku v jícnu a pět zlomených žeber) neměla příčinnou souvislost se smrtí. Podle policejní zprávy byl zásah policistů vůči V. D. zákonný a přiměřený. Stěžovatelka zajistila provedení druhé pitvy, podle které utrpěl V. D. další zranění. V listopadu 2018 podala stěžovatelka trestní oznámení na zasahující policisty pro těžké ublížení na zdraví s následkem smrti a na přítomnou lékařku a zdravotní sestru pro zanedbání lékařské péče. Státní zastupitelství odmítlo trestní oznámení s odkazem na oficiální pitevní zprávu.

Ke stížnosti stěžovatelky nejvyšší státní zástupce v červenci 2019 nařídil, aby byl případ znovu přezkoumán. V období od července do září 2020 byli vyslechnuti zasahující policisté a zdravotnický personál, následně i hoteloví hosté. Vyšetřování bylo oficiálně zahájeno v říjnu 2020. V únoru 2021 byl vyhotoven nový znalecký posudek, podle kterého zemřel V. D. násilnou smrtí v důsledku duševního traumatu. Těžkou újmu na zdraví utrpěl tím, že se bránil policii, když ležel obličejem na zemi, sebepoškozoval se a policisté mu v této poloze silně tlačili na záda. Jednání policistů a zdravotnického personálu a sebepoškozující jednání V. D. ve svém souhrnu zhoršilo jeho již tak rozrušený duševní stav, způsobilo mu šok a vedlo až k zástavě srdce. Ta sice přivodila smrt, ale nebyla její příčinou. Podle posudku nedošlo k zanedbání lékařské péče, ale při převozu do nemocnice měli zdravotníci sedět v sanitce vzadu s V. D. Trestní oznámení stěžovatelky bylo poté v srpnu 2021 znovu odmítnuto s odůvodněním, že použitá síla byla přiměřená chování V. D., jednání policistů nezpůsobilo smrt a zdravotnický personál péči nezanedbal. Stěžovatelka neuspěla ani s následně podanou ústavní

stížností. Podle ústavního soudu bylo vyšetřování nezávislé a důkladné. Délka řízení neměla dopad na kvalitu vyšetřování nebo jeho výsledek – V. D. zemřel v důsledku vážného duševního traumatu způsobeného jeho extrémním rozrušením a odporem proti policii, která podle ústavního soudu zasáhla zákonným a přiměřeným způsobem.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY

Stěžovatelka na poli článků 2, 3 a 13 Úmluvy namítala, že její partner zemřel v důsledku nadměrného a nepřiměřeného použití síly ze strany policistů a že žalovaný stát nedostál svému pozitivnímu závazku chránit jeho život, jelikož partnerovi nebyla poskytnuta odpovídající lékařskou pomoc. Namítala také, že vyšetřování okolností incidentu nebylo účinné.

Soud se rozhodl stížnost přezkoumat ve světle hmotněprávní a procesní složky práva na život podle článku 2 Úmluvy.

a) Hmotněprávní složka

Soud úvodem zdůraznil, že při přezkumu tvrzených porušení článku 2 Úmluvy je třeba přihlížet nejen k postupu vnitrostátních orgánů, ale ke všem relevantním okolnostem, jako je příslušný právní nebo regulační rámec a plánování a kontrola šetřeného jednání. Policejní operace musí být vnitrostátním právem nejen povoleny, ale také regulovány, a to systémem vhodných a účinných záruk proti svévoli a zneužití síly, jakož i proti vzniku nehod, jimž lze předejít (*Makaratzis proti Řecku*, č. 50385/99, rozsudek velkého senátu 20. prosince 2004, § 57–59; *Tekin a Arslan proti Belgii*, č. 37795/13, rozsudek ze dne 5. září 2017, § 84). Vnitrostátní orgány jsou také povinny poskytnout osobám zbaveným svobody zdravotní péči, kterou je od nich možné rozumně očekávat za účelem zmírnění skutečného a bezprostředního rizika ztráty života (*Tekin a Arslan proti Belgii*, cit. výše, § 85; *Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94, rozsudek ze dne 28. října 1998, § 116; *Scavuzzo-Hager proti Švýcarsku*, č. 41773/98, rozsudek ze dne 7. února 2006, § 66). Stát má konečně také povinnost vyškolit příslušníky donucovacích orgánů tak, aby byla zajištěna jejich vysoká odbornost a zabránilo se jakémukoli zacházení v rozporu s článkem 2 Úmluvy (*V proti České republice*, č. 26074/18 rozsudek ze dne 7. prosince 2023, § 87).

V projednávané věci Soud nejprve konstatoval, že V. D. se nacházel ve zranitelném postavení (viz *Boukrourou a ostatní proti Francii*, č. 30059/15, rozsudek ze dne 16. listopadu 2017, § 54), jelikož trpěl duševními obtížemi a paranoidní schizofrenií, která může zvyšovat riziko závažných somatických zdravotních problémů (srov. *V proti České republice*, cit. výše, § 90).

Dále podotkl, že přestože zasahující policisté věděli, že šlo o člověka s duševním onemocněním, který se nachází v agitovaném stavu, nevyžádali si hned lékařskou pomoc, ačkoli to vnitrostátní předpisy vyžadovaly, a sami neměli zvláštní výcvik nebo zkušenosti s jednáním s lidmi v takovém stavu.

Soud rovněž poukázal na to, že když policisté přijeli na místo, V. D. nejednal násilně, ale pokojně seděl na svém autě. Místo toho, aby s ním policisté jednali způsobem odpovídajícím jeho rozrušení, okamžitě mu nařídili vyprázdnit kapsy, otočit se a dát ruce vzhůru. Když V. D. odmítl uposlechnout některé z těchto pokynů, policisté použili pepřový sprej, načež se V. D. začal sebepoškozovat. Dle Soudu nelze mít za to, že policisté zde jednali s náležitou péčí vůči osobě v duševním rozrušení, tj. způsobem vedoucím k eliminaci bezprostředního ohrožení za současného zachování důstojnosti dotčené osoby.

Nadto policisté zaklekli V. D. v poloze vleže na břicho, ve které ho drželi na zemi do příjezdu sanitky i v sanitce na lehátko při převozu do nemocnice. Soud přitom již dříve shledal, ve světle doporučení Evropského výboru pro zabránění mučení (CPT), že poloha na břicho může být nebezpečná a život ohrožující, protože může vést k pozici asfyxie v důsledku tlaku vyvíjeného na krk, a protože také znemožňuje sledovat, zda dotyčná osoba skutečně dýchá (*V proti České republice*, cit. výše, § 97; a *Saoud proti Francii*, č. 9375/02, rozsudek ze dne 9. října 2007, § 88–90 a 102).

Dohled nad stavem V. D. při převozu do nemocnice byl podle Soudu rovněž nedostatečný: vzadu v sanitce seděli vedle něj tři policisté, avšak žádný zdravotnický personál, jelikož lékařka a zdravotní sestra seděly v přední části sanitky. Tím byl V. B. zbaven možnosti okamžité zdravotní pomoci, která ve světle pitevní zprávy byla za daných okolností potřebná.

Soud dále poznamenal, že i za předpokladu, že síla použitá policií mohla být zákonná, neznamená to automaticky, že síla byla také přiměřená. Poukázal přitom zejména na to, že V. D. byl zakleknut pěti policisty takovou silou, že mu zlomili pět žeber a nezabránili tomu, aby se sám úderem hlavou do chodníku neporanil. Pozornost patrně nebyla věnována ani skutečnosti, že si ukousl a spolkl část svého malíku.

Vzhledem k tomu, že V. D. zemřel krátce po policejním zásahu v době, kdy byl převážen do nemocnice, nelze podle Soudu vyloučit, že použitá síla způsobila jeho smrt. Byť policisté v době zásahu věděli o duševním onemocnění V. D. a o tom, že je rozrušený, nepřivolali okamžitě lékařskou pomoc, jak vyžadovaly vnitrostátní předpisy. Místo toho postupovali způsobem, který byl v rozporu s duševním stavem V. D. Následoval převoz bez dostatečného zdravotního dohledu. Současně nebylo prokázáno, že by V. D. trpěl nějakým zdravotním problémem, který by zvyšoval riziko srdeční zástavy (srov. *Boukrourou a ostatní proti Francii*, cit. výše, § 61).

Ve světle uvedeného Soud shledal, že k fatálnímu následku došlo kvůli kombinaci silného rozrušení V. D. a následného jednání vnitrostátních orgánů, přičemž nelze říci, že by takový následek byl při dostatečném množství výcviku a zkušeností pro zasahující policisty, resp. zúčastněný zdravotnický personál zcela nepředvídatelný. Za daných okolností proto jednání použití síly ze strany policie nebylo zcela nezbytné, a jednak poté, co byl V. D. přemožen, stát v součtu jednání několika osob nesplnil svou povinnost ochránit život V. D.

K porušení článku 2 v jeho hmotněprávní složce proto došlo.

b) Procesní složka

Tuto část stížnosti Soud přezkoumal ve světle relevantních obecných zásad, které byly shrnuty např. ve věci *Armani Da Silva proti Spojenému království* (č. 5878/08, rozsudek velkého senátu ze dne 30. března 2016, § 229–239). Pro hodnocení, zda bylo vyšetřování jako celek účinné, Soud v projednávané věci považoval za relevantní kritéria důkladnosti, rychlosti, zapojení rodiny oběti a nezávislosti vyšetřování. Připomněl také, že za účinné lze považovat vyšetřování, které je způsobilé vést k objasnění skutkového stavu, určení toho, zda bylo použití síly za daných okolností oprávněné, a k identifikaci a případnému potrestání odpovědných osob (tamtéž, § 233).

Podle Soudu sice policie v projednávané věci podnikla některé vyšetřovací úkony okamžitě po úmrtí V. D. (ohledání místa, výslechy několika svědků a provedení pitvy), důležité kroky jako neprodlená izolace a výslech zasahujících policistů, které by zabránily sladění jejich výpovědí, ale proběhly až po dvou a půl letech (srov. *V proti České republice*, cit. výše, § 123). Trestní oznámení stěžovatelky bylo nejprve odmítnuto a vyšetřování zasahujících policistů bylo zahájeno teprve na pokyn nejvyššího státního zástupce, a to po více než třech letech od úmrtí V. D. Třebaže nový znalecký posudek vyhotovený po třech a půl letech jasně konstatoval, že V. D. utrpěl těžkou újmu na zdraví ze strany policie, jejíž stíhání je podle vnitrostátního práva automaticky vyžadováno, vyšetřování zasahujících policistů bylo zastaveno. Ústavní soud se pak stížností nezabýval v rozsahu, který by byl v souladu s ustálenými standardy Soudu, ale omezil se na konstatování prodlení při získání znaleckého posudku.

Soud proto shledal, že došlo k porušení procesní složky článku 2 Úmluvy, jelikož vyšetřování nebylo kvůli značným prodlevám rychlé ani důkladné, neboť se vnitrostátní orgány nezabývaly trestním oznámením ohledně těžké újmy na zdraví způsobené V. D.